

RECENSIES

A.G. Weiler, ed. (met palaeografische aantekeningen door A. Gruijs), *Necrologie, kroniek en cartularium c.a. van het Fraterhuis te Doesburg (1432-1559)* (Kerkhistorische Bijdragen, IV; Leiden: E. J. Brill, 1974, xxx + 216 blz., f 68,-).

De kroniek van het Fraterhuis te Doesburg, nu voor het eerst in extenso uitgegeven, wordt al sinds de zeventiende eeuw min of meer regelmatig door historici gebruikt. Zij dankt die belangstelling vooral aan de mededelingen van de auteur, die sinds 1522 de pen voerde. Deze Egbert van Tricht besteedt veel aandacht aan de troebelen die de Hervorming te weeg bracht in binnen- en buitenland, en geeft een indruk van de reactie der Broeders op de nieuwe leer. Ook houdt deze schrijver zich bezig met de strijd tussen Geldersen en Bourgondiërs en met de economische problemen waarmee de Achterhoek in de eerste helft van de zestiende eeuw te kampen heeft. Zijn voorganger, Johan van Ahrweiler, deelt eveneens allerlei belangwekkends mee over de Gelderse geschiedenis, maar stricter dan Van Tricht beperkt hij zich tot zaken die het Fraterhuis en zijn directe omgeving raken: misoogsten en veeziekten, voedselschaarste, stijgende prijzen, nabij oorlogsgeweld. Voor de geschiedenis van de vestiging der Broeders des Gemenen Levens te Doesburg vormt de kroniek de hoofdbron.

Het handschrift maakt deel uit van een codex die ook een necrologie van het klooster (1435-1575) bevat en tegenwoordig samengebonden is met een circa 1560 samengesteld cartularium plus register van goederen, inkomsten en vaste lasten. Het geheel is door Weiler volgens de regelen der kunst geëditeerd en royaal uitgerust met verklarende en aanvullende voetnoten, zij het dat de verwijzingen van de kroniek naar het cartularium c.a. en omgekeerd schaarser zijn dan praktisch lijkt. Gruys heeft de uitgave voorzien van enige aantekeningen omtrent de uiterlijke aspecten van het handschrift en komt tot de conclusie dat de schrijvershand die de kroniek en de necrologie tot 1559 heeft uitgeschreven identiek is met die van de uit andere schrifturen bekende Egbert van Tricht, de tweede auteur.

In zijn uitvoerige inleiding behandelt Weiler voornamelijk de vraag, wie de auteurs van de kroniek waren, hoe zij aan hun stof kwamen en in welke jaren zij hun tekst neerschreven. Het kroniekje zelf noemt het gedeelte tot aan 1493 het werk van Johan van Ahrweiler, die evenwel pas in 1455 zijn intree in het Huis deed en volgens Weiler pas in de loop van de jaren zestig de tekst is gaan schrijven. Weiler neemt niet aan dat te Doesburg al een soort historiografische traditie bestond en vermoedt dat zijn kennis van zaken berustte op mondelinge overlevering en officiële documenten. Alweer volgens de kroniek werd na Ahrweilers dood (1493) het werk voortgezet door Van Tricht; deze is overigens pas in 1509 in het Fraterhuis gekomen en niet vóór 1522 zijn annalen gaan schrijven. Weiler meent dat hij zijn kennis over de eerste jaren na Ahrweilers dood uit mondelinge mededelingen en eventueel 'oudere aantekeningen' put, maar helemaal helder wordt de ontstaansgeschiedenis van het tweede deel der kroniek toch evenmin als die van het eerste deel. Het is merkwaardig dat Weiler in het geheel niet de 'necrologie' die aan de kroniek voorafgaat in zijn overwegingen heeft betrokken. Gruys verklaart dat Van Tricht in 1522 'de overlijdensgegevens uit het afgeschrevene' (namelijk de kroniek van Ahrweiler) samenvat 'in een lijst die hij vooraan in de kroniek legt'. Dit is zonder twijfel onjuist: de necrologie bevat juist uit de periode vóór 1455 meer gegevens dan Ahrweiler in zijn kroniek heeft opgenomen, te weten de sterfjaren van Harmannus van Saltbommel, Aelbertus Gryt, Wilhelmus Noviomagii, en Theodericus Rees. Dit maakt mijns inziens aannemelijk dat men in het Fraterhuis al vóór Ahrweiler op het toneel verscheen, een necrologie bijhield en daarmee voortging, onafhankelijk van Ahrweilers historiografische arbeid. In 1559 stierf Van Tricht. In dat jaar houdt ook de kroniek op. De necrologie daarentegen wordt voortgezet

tot het Huis in 1571 ophoudt te bestaan. Wijst dat er niet op, dat de necrologie een eigen leven leidde, dit sinds de beginjaren van het Huis gedaan had en een van de bronnen was welke Ahrweiler voor zijn oudste historie benutte en Van Tricht gebruikte toen hij het hiaat tussen 1493 en zijn eigen werkzaamheid moest vullen?

Johanna Kossmann-Putto

Alosti in Flandria anno M°CCCC°LXXIII. Facsimile van de drie oudste Zuidnederlandse drukken (Aalst 1473). Met een inleiding door K. Heireman (4 dln in verzamelband; Aalst-Brussel, 1973).

In 1973 werd te Aalst en te Brussel het verschijnen herdacht van de eerste, dateerbare én localiseerbare, typografische boekwerken die ooit in België verschenen zijn (hetzelfde jaar als de eerste gedateerde drukken in Nederland). Ze waren het werk van Dirk Martens (1446/7-1534), de grote Vlaamse drukker-humanist uit de beginperiode van de boekdrukkunst. Van Dirk Martens kennen wij inmiddels een tweehonderdvijftigtal verschillende uitgaven. Drie daarvan, uit het aanvangsjaar 1473, werden heruitgebracht als afzonderlijke fascikels in een verzamelcassette, onder de gezamenlijke titel *Alosti in Flandria anno M°CCCC°LXXIII*, en voorafgegaan door een inleidende bijdrage (als vierde fascikel). Het gaat hier om een anastatische herdruk op initiatief van het Aalsterse Dirk Martenscomité, de Koninklijke Bibliotheek Albert I en het Gemeentekrediet van België. De titel gaat terug op het colofon van het eerste der herdrukte boeken.

Heruitgegeven wordt vooreerst het allervroegste Zuidnederlandse drukwerk, het *Speculum conversionis peccatorum* van de Kartuizer Dionysius van Leeuwen of van Rijkkel (1402/3-1471), veelschrijvend auteur van een honderdtachtig werken en werkjes over verlerhande onderwerpen. Het in 1473 voor het eerst gedrukte werk bevat, in dialoogvorm, een oproep tot bezinning in de laatmiddeleeuwse maatschappij.

Op het titelblad van het inleidingsdeeltje wordt vervolgens het *Manuale de salute sive aspiratione animae ad Deum* vermeld, vermoedelijk het tweede druksel uit Martens' atelier. Het is een middeleeuwse compilatie uit de kerkvaders, waaronder vooral Augustinus naar voren treedt (hetgeen de toewijzing aan de bisschop van Hippo met zich meebracht). Het laatste gedeelte van het boek bestaat uit allerlei toevoegsels. Aangezien er geen colofon met een expliciete datum opgenomen is, zijn het voornamelijk het lettertype en de drukkenmerken die een datering op het jaar 1473 toelaten.

Het derde werkje is het *De duobus amantibus* (of *Euryalus et Lucretia*) van Aeneas Silvius Piccolomini (1405-1464). Het was een novelle van de latere paus Pius II, uit de tijd (1444) toen hij nog werkzaam was in de kanselarij van koning (nadien keizer) Frederik III. De tekst was erg verspreid en kende wel een zestigtal incunabeldrukken. In dit geval biedt een colofon ons andermaal plaats en datum van de Aalsterse uitgave.

De inleidende tekst (25 blz.) is van de hand van K. Heireman S.J., bibliothecaris van het Lessius Universitair College te Leuven; een Franse, Duitse en Engelse vertaling ligt eveneens voor. Achtereenvolgens komen ter sprake de opmaak van het drukwerk, de letterkast gevuld met letters van het type *gotica rotunda* of *venetica* (merkwaardig zijn de afgevielde y's, als v gebezigd), de katernen, het papier en de watermerken, de puncturen, de drukpers. Na deze meer technische beschouwingen, die telkens op vakkundige wijze benaderd werden, wordt nog een kort woord gewijd aan de datering, en een wat omstandiger onderzoek aan de drukker van deze drie werken, die Heireman vereenzelvt met Dirk